

NALEŻEĆ (1886) *vb impf*

a oraz drugie e pochylone, pierwsze e jasne.

inf należeć (50). \diamond *praes* 1 sg należę (1). \diamond 2 sg należysz (2). \diamond 3 sg należy (1387). \diamond 1 pl należymy (5), należ(e)my (2), należym (1); -ymy *GórnRozm*; -ym *SkarKazSej*; -ymy : -(e)my *CzechEp* (4:1). \diamond 3 pl należą (212). \diamond *praet* 3 sg m należał (14). f należała (15). n należało (81). \diamond 3 pl m pers należeli (2). *subst* należały (27). \diamond *fut* 2 sg m będziesz należał (1). \diamond 3 sg m należeć będzie (2). f będzie należała (2). n należeć będzie (7), będzie należeć (2), będzie należało (5); należeć będzie *LibLeg, Diar, BibRadz, RejAp, CzechRozm, SkarKaz*; będzie należało *ComCrac, Mącz* (2), *RejPos, RejZwierc*; należeć będzie : będzie należeć *SarnStat* (1:2). \diamond 3 pl *subst* należeć będą (12), będą należeć (4); należeć będą *ActReg*; należeć będą : będą należeć *SarnStat* (11:4). \diamond *con* 3 sg m by należał (6). f by należała (9). n by należało (29), należałoby (1); by należało: należałoby *SarnStat* (8:2). \diamond 3 pl m pers by należeli (2). *subst* by należały (5). \diamond *part praes act* należąc (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Być czyją własnością; pertinere Vulg, JanStat, Cn; addictum esse, attinere, spectare Cn* (29) : [zeznał] iż dobrą łwę dziedziczną/ [...] ze wżytkiemi do tych dóbr przynależnościami/ y którymbykolwiek łpofobem należały [pertinentibus *JanStat* 446] z pożytki wżytkiemi [jemu przedał] *SarnStat* 1253.

należeć do kogo, do czego [w tym też: ad aliquid (1)] (9): *Leop Ex* 9/4; *CzechEp* 369; Temuż to Ottonowi Lew Papież pod przysięgą/ wżytkie pánftwá/ ktore do Cefárkiey łtolice przedtym należały przywroćić muśiał. *NiemObr* 63; *perseuerantia Polonorum* dostane *Inflanty są communis est Rþca* niechai ze tesz *Inflanty ad comunem R.P. należą. ActReg* 76; *SarnStat* 186, 950 [2 r.], 1088, 1091.

należeć komu (11): *Ususfructus, dzierżenie/ używanie ymienia yákiego którego włálność ynfzemu* należy *Mącz* 510d; *Nadobne Miáfto y Zamek/ ná którym Pan Henrych Donin Stároftam* miał być. Należy *Krolowi iego M. Polkkiemu KwiatOpis* Bv; *BudBib Iudic* 20/4, 3.Reg 17/9; I *Ziemiá/ y* cokolwiek ná niéy łye náyduie/ [...] Wżyftko pánu należy *KochPs* 33; *StryjKron* 477; *SarnStat* 778, 1089, 1092 [2 r.]; *CiekPotr* 14.

należeć k komu, ku czemu (7): *Papież/ [...] Ráweńskiemu Biskupowi odiał/ Aemilią/ Plácencią/ Parne/ Rhegium/ Mutinę/ Bononią/ ktore miáftá przed tym należały ku Biskupftwu Ráweńskiemu. KrowObr* 30; Gdy tedy odłzedł [Jakób] thák on iáko to co iedno ku iego práwu należało/ przeprawiwłzy łye przez rzekę/ łzedł przeciw gorze Gáláád. *Leop Gen* 31/21, *Num* 21/26, 1.Reg 25/21; *BibRadz Ez* 45 arg; *BielKron* 231v; *Dobrá królewłkie które ku Wielkim Rządóm Krakówłkim* należą/ nie máią bydź záłtáwiáné [Bona ad Procuracionem generalem Cracovien. speciantia, ne obligentur. *JanStat* 85]. *SarnStat* 336.

należeć na kogo (1): wielkie Kśięftwo przerzeczone Ziem Litewłkich/ y iné Pánftwá tego Kśięftwá welpołek z dobry y z máiętnościami oyczyftemi/ które ná tegóz Páná Witowdá Kśiężę należą [Ducem Vitowdum pertinentibus *JanStat* 752] [mają przypaść na króla Władysława i na Koronę] *SarnStat* [994].

2. *Dotyczyć, odnosić się do kogo, do czego, mieć z kim lub z czym związek; pertinere Mącz, Modrz, Vulg, JanStat, Cn; competere, convenire, facere, spectare Mącz, Cn; referri Mącz, Modrz; interesse,*

versari Mącz; accidere, attinere Cn (583) : Mącz 295c; A to też należy ono co Páweł zowie wierne podobnymi wyobrażeniu Syná Bożego. GrzegŚm 37.

należec kogo (1): wízytki cnoty á práwe krześciáńskie powinności w tych dwu ártykułoch należą káżdego. RejPos 229.

należec do kogo, do czego (91): KrowObr 56v, 99; BibRadz I 218v; GrzegRóżn L4v; Mącz 65a, 430a; Też y oto to nieiáko do Ironiey należy/ kiedy kto rzecz iáko iefth w łobie wiedząc z/ ináczey/ á iákoby opák pyta/ áby tego kogo pyta/ ná tho/ żeby fie wyznał/ wyciągnął. GórnDworz R3, D7v, N6, Q4, Tv; GrzegŚm 8; WujJudConf 23; CzechRozm 20, 76v, 84v [2 r.], 88, 96v (18); Bo nam (powieda Auguſtin) potrzebny iefth żywot náłz/ á drugim sławá náłzá. á sławá do czego należy iedno do chwały? ModrzBaz 59, 59, 136, 143; Oczko 13, 28v; CzechEp 143, 229, 260, 282, 361; NiemObr 45, 48, 85, 86 [2 r.]; Óltre iákies vftáwy/ ktore bárzies do obyczáiw niż do práwá należą/ chciáłbyś ty żebyśmy ná się my Polacy vchwalili GórnRozm C2, C4, Dv, H2, I, K2v; ActReg 45, 60, 133, 169; Natalitius – Rzecz ktora do narodu nalezi. Calep 689b; LatHar 121, 370, 575; WujNT przedm 28, 29 [2 r.]. s. 39, 431, 795; SarnStat 27, 56, 69, 108, 192, 211 (21); w woycze nie wolno będzie koſztow próznych czynić/ ktore ad ornatum et pompam więcey należą/ niż do potężności boiu GrabPospR N4v; A tom ia iuż Pánie Boże/ w wſzykowaniu Káplánow ſporządził wſzytko/ co do chwały y Zakonu twego náleży. PowodPr 81; CiekPotr 71.

należec komu, czemu (89): RejPs 73v; KromRozm III N8v; Diar 57, 82; GliczKsiąż D3; LubPs E4v, L2v [2 r.]; KrowObr 12; Leop Ps 39 arg; UstPraw B4v; Przetoż thedy ftáraymy fię o rzeczy ktore pokoiowi należą/ y też ſpołecznemu budowaniu. BibRadz Rom 14/19, I 64c marg; Mącz 73c, 89c, 177c, 178b, 223a (11); OrzQuin T2v; SarnUzn E8v marg; SienLek T2v; GórnDworz B3, G2v, G7v, O8; RejPos 136v; GrzegŚm 8, 50; KuczbKat 115, 135, 240 [2 r.], 270, 295 (7); CzechRozm 16, 36, 49, 76v [2 r.], 78 (17); A to niechay będzie dofyć o Obyczáioch/ ktore ácz wízem ludziom należą [qui cum ad omnes homines ... pertineant]/ ále nawięcey tym ktorzi ná vrzędziech ſą ModrzBaz 69; Oczko 14v; SkarŻyw 403; A śmierć dopiéro w ten czas nam należy/ Gdy iuż k nam bieży. KochTr 16; CzechEp 68, 168, 282; NiemObr 16, 82, 116, 138, 146 [2 r.]; GórnRozm K2v; ActReg 60; LatHar 124; WujNT 28 marg, 217, 407 marg, Act 19/8, s. 552 (7); SarnStat 146, 304, 328, 414, 960, 1139; PowodPr 56; CiekPotr 46.

*należec k(u) komu, k(u) czemu (363): ysz mi przyaczielem waschim bedacz nigdismi nicz odmawiacz niezwikly czobi kv dobrej przyasny naschey zachowaniv naliezalo LibLeg 10/67; SeklWyzn 3v; SeklKat Hv, N4, Z2; MurzHist Q2; MurzNT 43v; KromRozm II f3v, g3, k4; KromRozm III F6v, O6; Diar 71; LubPs A3; GroicPorz gg3; KrowObr 13v [2 r.], 33 marg, 49, 108v marg, 130v (17); Leop 2.Reg 19/43; BibRadz *3, *3v, *4, I 1b marg, 43c marg (8); OrzRozm V2; BielKron 29; Xprawy duſze/ niewízytki iedno ty ktore fię z rozumem zgadzaią/ ku prawdziwey harmoniey/ to iefth zgodności życia należą. KwiatKsiąż I3; Scriptorius, Co ku piñaniu należy. Mącz 374b, 2a, 4d, 5a, 5c, 10d (258); OrzQuin F3 marg; SZoſta rzecz która też ku zdrowiu należy/ iefthci vmierzenie przygod Duſznych/ ktorych máćice ſą czterzy/ Weſele/ Boiaźń/ Gniew á žal. SienLek 13v, 30v, 34; LeovPrzep Iv; GórnDworz G3, N8v, O2v [2 r.], O8v (8); RejPos 157, 348v; GrzegŚm 3 [2 r.], 5, 8, 11, 12 (10); KuczbKat 55, 125, 195 [3 r.], 210 [2 r.], 250; WujJud 152; poniewaſz Świętá należą ku*

pierwzeczy tablicy Zakonu Bożego/ á przeto świętá Bogu lámemu poświęcone być máią á nie ludziom. *WujJudConf* 188; *RejPosRozpr* b4v, c2; *RejPosWstaw* [21²]v, [41²]; *StryjWjaz* C4; A gdy vwierzyli Filippowi wdzięcznie opowiadájącemu te rzeczy/ ktore ku kroleltwu BOżemu należą/ [...] tedy byli nurzáni *CzechRozm* 258, 82v; *ModrzBaz* 92; *StryjKron* 155; *CzechEp* 5, 294; *NiemObr* 39, 78 [2 r.], 81; Tenże dwa vrzedi przeciwko prawu trzymal fktorich ieden nalezi ku obronie y pilności granitznei *PaprUp* I3v; *WujNT* 175, 572, *Hebr* 5/1, 2.*Petr* 1/3; *SarnStat* 236, 969, 1036, 1056, 1185, 1266.

należec na kogo, na co (26): *LubPs* T4; *KrowObr* 7v, 32v, 161v, 201v [4 r.], 210; Iáko ten ktory chwyta plá za vřzy/ tak ielt ten ktory fię wrywa do zwády ktora nań nie należy [*quae non est sua*] *BibRadz Prov* 26/17, I 6d, 2.*Reg* 19/43, I 218c, *Is* 26 arg, I 398c (10); Non arbitrator mearum esse, Nie należy tá rzecz ná mnie/ Nie mnie fię dotyczy. *Mącz* 281b, 242b, 431c; tedy tá Ewányelia s. nie tylko należała ná ony czáły Apoftolfskie/ ále wláfnie może być przytoczona ná ty dzifiefyże czáły náłże *RejPos* 62; *RejPosWstaw* [110³]v; *SarnStat* 643, 1274.

należec w co (1): Numerarius, Co w lidźbę należy. *Mącz* 253b.

należec o kim, o czym (2): Ktory [o psalmie 104] iáko y przefřly/ o tymże iednym Bogu/ iáko fię rzekło/ wedle tych řwiádectw/ należy. *CzechEp* 284; *SarnStat* 484.

należec gdzie (8): *CzechEp* 174, 284; Vrzędnik y gořpodarz káždy/ co z experyencyey obaczy/ może teź tu przypifáć ořtrogę przy káżdym tytule/ kędy co należy: y po tym poznáć rozřádek dobry y pámięć/ czym fię raz obrázi/ áby fię tego drugi raz vřtrzegł. *GostGosp* 18; *SarnStat* 410, 419, 549, 762, 1139.

Zwroty: »należec do milczenia« (1): niektory mu rzekł s Towárzyřzow: Twoje milczenie Kato wiele ludzi gáni. Odpowiedział: Będę mowił/ gdy fię tákowych rzeczy mowić náuczę/ ktore nie należą do milczenia. *Phil G*.

»słuszniej należec« (1): Gdyź tedy Kriřtus ielt głowá wřzytkich Prorokow y Miniřtrow/ tedy słuřzniey ty rzeczy nań należą niź ná Ezáiařzá. *BibRadz* II 120d marg.

»wláfnie (a. włosnie), wláfniej należec« [szyk zmienny] (13:1): *LubPs* E4v, L2v; *BibRadz* I 64c marg; náuká włofnie należy duřzy/ ábo ták rzekę vmyřłowi/ á rycerfskie rzemięřło ciářtu. *GórnDworz* G7v; *CzechRozm* 106; Bogu lámemu *infinitum tempus*, nieľkończony czás wláfnie należy. *CzechEp* 68, 282; *NiemObr* 116, 158; *LatHar* 124; *WujNT* 217; *SarnStat* 304, 549; Bo nam Polakom wláfnie należy/ co o Spárciatach ich Krol mowił *PowodPr* 56.

Szereg: »należy i řciága się« (1): ná które té wřzyřtki ořoby y imioná to práwo zdawná vřtáwioné y chowané obiářniáiąc chcemy/ áby należało y řciágało fię [*petinere et extendi JanStat* 593] *SarnStat* 643.

3. *Być częřciá, elementem czego, składać się na okreřloná całofć, zaliczác się do czego; esse Modrz; convenire Cn* (139) :

należec do czego (25): Do tychże theź dworfskich zábaw/ należy y thaniecz: á ná to Dworzánin ma teź mieć pilne oko *GórnDworz* K, I8v; Przetoź do Pokuty prawđziwey y nagrodá y poiednánie bliźniego/ potrzebnie należą *WujJudConf* 90v, 162v; *BudNT przedm* b5v, b6, *CzechRozm* 153; *StryjKron* 492; *NiemObr* 38; *KochPhaen* 17; *LatHar* 316; *WujNT przedm* 12, s. 24 marg, 286; *WysKaz* 24; Téź Iuráment poniewaź ná řwiádectwo Bogá wzywamy, do tegóź [*prawa duchownego*]

należy. *SarnStat* 710, 230, 1288; Do tego *crimen peculatus*, należą ielzczę złe á nieporządne száfunki dochodow R. P. *PowodPr* 78, 47; *KlonWor* **2v, 4, 25, 71, 79.

należeć do czego [= *być czymś*] (3): Nuż co nienależy do cnoty/ á iáko do męłtwá należeć może [*Iam quod virtutis non est, qui fortitudinis esse potest*]? A do cnoty iáko ma należeć/ co dáleko ielt od mierności naylepfzey prawdziwego rozumu vftáwy? *ModrzBaz* 62v.

należeć czemu (5): [*ćwiczenie to*] v dworu nie do końca ielzczę zágáło/ bo przedlię Ricerłkiemu rzemiełtu nieiáko należy/ iáko ielt kámieniem ciskánie *GórnDworz* E3v; Przeto/ iż tym Książkam należy/ każdy ípofób wzywánia cieplic/ krótko obaczemy: od tych záczáwłzy/ których w nálznych kráióch/ [...] wzywác fye ięli *Oczko* 15v; *KochPhaen* 15; *SarnStat* 94, 97.

należeć k(u) czemu (8): *GroicPorz* gg3v; *Leop* 4.Esdr 12/2; Maię tedy być nauczeni młodzięńczykowie/ ktore rzeczy ku temu zwyczaiowi należą/ yżęby mogli nieprziaciela kordem prawą ręką ciąc *KwiatKsiąż* Ov, P; *Mącz* 154b; ono lámo [*kapłaństwo*] ku temu Sákrámentowi Swięceniá należy. *KuczbKat* 245, 295; *KochPhaen* 8.

Fraza: »wiele k temu należy« (1): [*prawo*] nye záfłife dobre/ porządne/ pożyteczne/ y doftáteczne bywa: Abowyem wyele ktemu należy *KromRozm II* a4v.

a. *O obszarach i posiadłościach ziemskich; consistere, pertinere, spectare JanStat* (38) :

należeć do czego (21): *ZapKościar* 1579/2, 3, 1580/10v, 11v, 1588/74v; Starosta kazdy to co doStarostwa należy trzymac ma *ActReg* 44; Którym právem Spiska ziemiá do Królestwá należy, z tego opifánia Iurifty Polłkięgo wyrozumięsz. *SarnStat* 1219, 1037, 1057, 1071, 1088 *marg*, 1090 [3 r.] (15).

należeć ku czemu (17): Thy też wšytki ziemie fą pod koroną Fráncufką okrom Sábaudyey/ Lothárgiey/ y części Burgundyey/ kthore ku Cefarłtwu należą. *BielKron* 281v, 230v, 286, 308v [2 r.]; *KwiatOpis* B3v; *BudBib* 1.Mach 3/32; *ZapKościar* 1580/13; ziemiá Podláfka ku Koronie Polłkięy wiecznie Právem dołkonáfym [...] należáfá. *SarnStat* 1037, 1005 [2 r.], 1057 [2 r.], 1088, 1090, 1186 (9).

Szereg: »być albo należeć« (1): A wieziorkach ktorekolwiek do tego imienia fą, albo nalieżą, pozwalia im pán ich wolną żywność znich. *ZapKościar* 1580/10v.

b. *O osobach: być członkiem czego, brać w czym udział, uczestniczyć; być kimś; esse Mącz; pertinere Modrz; interesse JanStat* (59) :

należeć do kogo, do czego (47): *KromRozm III* A6v; *KrowObr* 35v, 36 [2 r.]; *Mącz* 73b, 464b; *WujJud* 119v, 130; wiernym/ ná to co ludzie zli czynią/ ktorzy fą ná świećie/ á do Zboru wiernych nie należą/ pátrzyć nie trzebá *CzechRozm* 230v, 110, 112v, 120, 150, 156 (9); *ModrzBaz* 101; *CzechEp* 65 [2 r.], 96, 97 [3 r.], 166, 378; *NiemObr* 18, 27, 28, 78; *ReszList* 162; Choćia Polłowie do fądu nie należą/ przećię niechcą żeby bez nich/ to ielt bez Seymu fádzono *GórnRozm* K4v, A [3 r.], K4v; *WujNT* 92, 783, 807; *WysKaz* 37; *SarnStat* 166, 430, 592, 1143; fą iedni ktorzy sílá máią; A drudzy záfie máło: iedni doftawáfá Sílá; á drudzy záf nic. Ia do tych należę Co máło y nic *CiekPotr* 64; *SkarKazSej* 672b; *KlonWor* 67.

należec komu, czemu (3): *WróbŻoIt* R2v; Gdyby wielkie roki były wywołáne/ á w tymby záchorzał ktory vrzędnik z tych co rokóm należą/ thedy iednák inšzy vrzędnicy mogą tych chorych mieyfca záfádzać. *UstPraw* G3; *Mqcz* 428c.

należec k(u) komu, k(u) czemu (7): *KrowObr* 36v; Phalangiarii, Drabi ktorzy k temu fzikú należą *Mqcz* 269d, 253c; káždy košcioł powiátowy/ názywan bywa zgromádzieniem wiernych/ ktory ku iedności á fpołeczności należy onego powfzecznego Košcioła *RejPosWstaw* [143²]v; *CzechRozm* 109; *SarnStat* 19, 169.

należec gdzie (1): Tu [= *do tych*] należą ci wfyficy/ ktorzy Niepámiećią Fárbuia fwe wyftępki: przyiáznia/ niechęćią: Mušem/ głupftwem zmyšlonym/ ledá przyczynkami *KlonWor* 80.

W przeciwstawieniu: »należec ... być wolnym« (1): [X.K.] to wyznał/ iż do žádney/ z onych ftarych/ fekty nie należymy. Bo gdy nie należymy: ázaželmy ich też nie fá wolnymi. *CzechEp* 97.

4. *Zasadzac się, polegać na czym; być ważnym, koniecznym; być sednem, istotą czego; referre Mqcz, Modrz, Calag, Cn; interesse, pendere, positium esse Mqcz, Modrz, Cn; esse Mqcz, Modrz, Vulg; consistere Mqcz, Modrz, Cn; situm esse Mqcz, Cn; dependere JanStat, Cn; inesse, existimari Modrz; verti Cn* (340) :

należec do czego (6): A Ponieważ do dobrego Rzeczypołpolitey rządu należy [*reipublicae interest*]/ nietylko to/ áby ci ktorzi rządzą/ záchowáli fię w powinności fwey/ ále też y ci/ ktorzi bywáią rządzeni: przeto też y ci pilnie á wiernie vrząd fwoy/ ábo powinność fwą niech wykonywáią. *ModrzBaz* 49, 2v; ktemu iako wiele natym nalezy dodobrego Rptey abydystractia animuszow ludzkich, ktora daleko była zaszła innairychley skoiona była *ActReg* 135, 20; *SarnStat* 269. *Cf* *należec do czego cum inf*.

należec do czego cum inf (1): Przetoż ná tym nawięcey nalezy do porátowania tákowego zátonienia/ tákowych obraz z oczu Boškich vchronić. *PowodPr* 54.

należec czemu (1): Abowie^m to Rzeczypołp. nalezy/ iżebj młodzienj w miefćiech byli obyczaini *KwiatKsiąz* C4.

należec ku czemu na czym (1): Táki ten gruby lud rozumie że wiele nalezy/ ku záchowaniu fwych nlewiaft czyfłtości [*Tantum barbara gens iudicat momentum inesse ad pudicitiam suarum mulierum conservandam*]/ ná tem/ iefliby ich ábo nikt nieznał/ ábo ich bárzo málo było coby ie ználi. *ModrzBaz* 55.

należec na kim na czym (259): *RejPs* 129, 176v, 215v; aby [*rada i senat koronny*] radzyły o rzeczach na ktorich obrona połpolita naliefzy [!]. *ConPiotr* 30; *SeklKat* A6, N3; *RejKup* m4; *MurzHist* H2v; *Diar* 41, 73, 82; Mądry ludzie, chcąc krotkimi słowy ukazać, na czym wszytek porządek dobry w RP nalezy, powiedzieli, że to są zawiasy, na ktorých RP nie inaczej jako drzwi wisi: poena malorum, et praemium bonorum. *DiarDop* 109; *GliczKsiąz* P8; *LubPs* H4v [2 r.]; *KrowObr* 45, 119v, 207v; *RejWiz* 193; *RejZwierz* 14, 111v; *BielKron* 307v; *KochSat* A4; *KwiatKsiąz* G, O2v; *Mqcz* 250d, 288a, 301c, 396d, 397c; *RejAp* 35v, 186v; *GórnDworz* F5v, M7v, N8, P6v, Cc5v, Cc6; *RejPos* 71, 245v; *RejPosWiecz*³ 96v; *BialKat* 166; *GrzegŚm* 33, 45; Ale práwe fláhecthwo nie ná flupie áni żadnym málowaniu nalezy. *RejZwierz* 52v, 52, 84, 209, 228v, 259v; *BielSpr* 8, 71; *WujJud* 139v, 140, 194v, Mm4; *BialKaz* H; *CzechRozm* 130; Ariftoteles powiedział/ że częśc nie ná tem kogo czćia/ ále ná tem

kto cżci należy [*Aristoteles dixit honorem non in honorato esse, sed in honorante*] *ModrzBaz* 57, 26v, 40v, [41]v, 44; *SkarJedn* 348, 368, d6v; *Oczko* 32; *SkarŻyw* 185, 312; *CzechEp* 211, 235; *PudłFr* 39; *KochWr* 30; *ActReg* 57, 88, 148; *GostGosp* 26, 116; *LatHar* 77 [2 r.], 108, 246, 371, 647 (8); *WujNT* 21, *Rom* 9/16; *SarnStat* *3v, 121, 192, 851; *GrabPospR* K2; Ieśli [...] mniemałz żeby ná możności woyłká woyná należała: dopuści cię Bog nieprzyiaćielowi zwyciężyć. *PowodPr* 57, 81; *SkarKaz* 420b; *VotSzl* B3v; *SkarKazSej* 678a; Bo iego [*Cygana*] przedfięwzięcie wżytko ná kradzieży/ Ná fałszu/ ná fzálbierstwie/ ná sługách należy. *KlonWor* 8. Cf *należec na kim, na czym komu, czemu*; *Frazy*.

należec na kim, na czym komu, czemu (38): ná zgodzie Rycerzka ípráwá wżem należy. *BielSjem* 31; A ono należy ná tym Ryczypolitey [!] żeby pokoy polpolity był cały/ bądź fię ty ziednałz/ bądź nie ziednałz *GórnRozm* C2; *ActReg* 135. Cf »na tym [*komu, czemu*] wiele należy«, »co [*komu, czemu, na kim, na czym*] należy«.

należec w kim, w czym (98): PAnie boże moy iż niwkiem inem nienależy nádzieia ma/ dniem y nocą nieprzeftánę wołać ktobie/ aż [...] vflyłfyz prozbę mą. *RejPs* 129v, 104v; *RejJóz* F6; *SeklKat* G2; *RejKupSekl* a7; *GliczKsiąż* G8v; *LubPs* V5, V5v, aa4v, bbv *marg*; Krolestwo Pána Kryftułowe/ [...] należy w duchu/ w práwdzie/ w wierze/ w pokorze/ y w ćierpliwości *KrowObr* 23, 23, 66, 107v; *BibRadz* I 103d *marg*, 303d *marg*, *Is* 26 *arg*, II 17b *marg*, 2. *Cor* 12 *arg* (7); *GrzegRóżn* B; *Mącz* 397c; *GórnDworz* Mv; nie w możności fwiáthá tego/ áni w rámienu iego/ Kościoł Páńłki á kochánie iego należy *RejPos* 57v, 71v, 134, 208v, 209, 231 (13); *RejPosWiecz*² 92v [2 r.], 94; *WujJud* 29v, 58v [3 r.], 111 [2 r.], 143, 164 (12); zbáwienie náfze/ w lámeý káłce Bożey/ á w załfudze Kryftułowey należy. *WujJudConf* 110v, 182; *RejPosWstaw* [21²], [110²]v, 111; *BudBib Iudith* 9/12[16]; *CzechRozm* 3 [2 r.], 27, 71v, 72, 224 (11); Bo práwdziwa wolność/ należy w powściągániu złych myśli y wyłtępkow [*in affectionibus animi perversis ac vitiis compescendis consistit*]/ nie w fyrowolności broienia co fię komu podoba *ModrzBaz* 70, 2, 6, 71v [3 r.], 81v, 119 (9); *SkarJedn* 157; *SkarŻyw* 312; *NiemObr* 9, 39, 146; słowo Boże nie w czytániu/ ále w rozumieniu należy. *ReszPrz* 11; *ArtKanc* R17v; Rozum nie ták wiele należy w náuce/ iáko w experiencyey. *GostGosp* 2; *Phil* B; *WujNT* 661, Aaaaaa2, Ccccc4; *SarnStat* 126, 909; *SiebRozmyśl* A3. Cf *Frazy*, *Zwrot*.

należec za czym (1): zá kthorą [*sprawą Bożą*] wżytko ná świecie należy *BibRadz* *2v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*a(by)* (31), (*i*)żeby (2), *jeśli* (2), *że*] (36): Abowiem na tem nic nienależy/ ieśli mało ieft grzechow takich ludzi/ abo wiele *MurzHist* G4, H2v; *MurzOrt* B; *Diar* 33, 83; *GliczKsiąż* B6v; *KrowObr* 45; *RejZwierz* 143v; *BibRadz* II 110c *marg*; *BielKron* 364v; *KwiatKsiąż* C4; *RejZwierc* 51; *ModrzBaz* 2v, 49, 55, 130; *SkarJedn* 382; *Oczko* 32v; Mądrość káznodzieyfka ná tym náleży/ áby rzemiesło to krorym [!] dułze łowia/ vmiáł. *SkarŻyw* 312, 312; *GórnRozm* C2; *ActReg* 20, 135; *GostGosp* 26; *LatHar* 1, 371; *SarnStat* 269, 736, 866; *GrabPospR* K2 [2 r.], L; *PowodPr* 56; *SkarKaz* 420b; Lecz wżytko ná tym należy/ áby Práwá były ípráwiedliwe/ wżytkim póżyteczne *SkarKazSej* 698b, 678a.

Przysłowie: nie ná wielkości ludu ále ná męłtwie zwycięłtwo należy *BielKron* 307v.

Frazy: »bardzo na tym należy« [*szyk zmienny*] (2): Należy tedy ná tym bárzo/ áby oycowye prágnąc dzyathek/ w małżeńłtwo słuffné á pochwałne włtępowáli *GliczKsiąż* B6v; *PowodPr* 56.

»[na czym] (bardzo) mało, niewiele, nieco należy« = *neque multum refert Modrz* [szyk zmienny] (4:4:1): *KromRozm I G2; BibRadz II 90c marg; A* tey gry co ieft zá pożytek/ powiem hnet/ ále nie pirwey/ áż fie káždy s powieciá fwoią odpráwi/ bo ná tym nieco należy. *GórnDworz C6v, Gg7v; WujJud 235v, 140v; á* mnimamy/ że nie wiele ná tem należy/ iákiemi obyczáymi/ ábo iákim fpofobem kto pirwízy żywotá fwe⁸⁰ wiek przeżywie *ModrzBaz 13v; ActReg 51, 141.*

»nic na tym nie należy« [szyk zmienny] (3): *MurzHist G4; KrowObr 184; bo* chocia fie ták zda/ iżby nic ná tym nie nalezáło/ ále ia ták powiedam/ iż thákowe zbytki/ nízczá kroleftwá *GórnDworz Ii7v.*

»(jako) (bardzo) wiele, niemało [na kim, na czym (48); w czym (1)] należy« = *permultum interest Modrz, Cn; (per)magni refert Calag, Cn; plurimum refert, quantum est Mącz; (quanta) maxima vis est Modrz; permagni interest, magnopere a. perplurimum refert Cn* [szyk zmienny] (48:1): *KromRozm I K3; MurzOrt B; GliczKsiąż A4, K7; BielKron 364v; Mącz 307b, 338b [2 r.]; SarnUzn B7v, D5v; Pátrzciefz w.m. iáko* wiele ná tym należy/ zá iákiego cie naprzod Indzie wezmá *GórnDworz D5, C7v, D4, E6, I6v, N7; RejPos 46v, 275; KuczbKat 5 [2 r.]; RejZwierc A5v, 36, [193]v; BielSpr 7; Strum Cv; ná* tym wiele należy: gdy kto o vřpráviedliwieniu fwym/ ná fercu vpewniony będąc/ vmie vřty mowić. *CzechRozm 205v; bárzo* wiele należy ná dobrych zwyczáiach [*maximam scilicet vim esse honorum morum*]/ ku dobremu rzádzieniu Rzeczypořpolitey. *ModrzBaz 5v, 5 [2 r.], 9v, 13v, 55, 69v, 96v; SkarJedn 240; Es* íft viel angelegen. Wiele ná tym należy. Magni refert. *Calag 179b; CzechEp 207, 279; KochFr 76; ActReg 45, 135, 136 [2 r.];* Wiele ná tym należy/ Chrzeřćijaninie miły/ ábyř/ káždy dzień naboźnie/ vcźciwie y przyřtoynie w boiáźni Boźey řtrawił. *LatHar 1; WujNT przedm 7; SarnStat 638; A* Iż teź wiele na tym náleży/ áby ármáturá táká bylá v řoźnierzá/ iákiey rycerřka řprává potrzebuie *GrabPospR L, L; PowodPr 81.*

»siła [na czym] należy« [szyk zmienny] (7): *A* bowim řilá ná tym záprawdě należy/ kiedy kto dobrem wychowáaniem á ćwiczeniem ieft vřpořobion *GliczKsiąż A3v; GórnDworz Hh2v; RejZwierc Bv, 108; Strum E3; SkarJedn 382; ActReg 137.*

»[na czym (11), na kim (3), w czym (3)] (na)więcey należy« = *magis consistit a. positum est, maxime continetur, plus pendet Modrz* [szyk zmienny] (17): *Diar 33, 83; Ná* tym więcey należy/ byř vmiał rozeznáć/ Strzegáć řławy pocźciwey/ przy cźymbyř miał zořtáć. *RejZwierc 143v; Tu* w tym domu nie ná złocie/ Więcey należy ná cnocie. *RejZwierc [238]; RejPosRozpr b3; Strum A3; Záiřte* prawdźiwa myřli řpániálořć/ więcey należy ná lekce waźeniu niź ná pomřłzczeniu krzywd/ á ná řářkáwořći ráczey niźli ná řrogořći. *ModrzBaz 62, 57, 73v, 99v; SkarJedn 380; GostGosp 146; SarnStat *7, 1087; PowodPr 3, 54; SkarKaz)(2.*

»[na kim, na czym] wszy(s)tko należy« = *positum a. summa est Mącz* [szyk zmienny] (16): *Diar 65; Mącz 309c, 431c; cźłowiek/* ktory fie pirwey dobrze wpráwił w czne obyczáie (ná kthorych moim zdáaniem wřzytko należy) dořkonáley potym cnot vżywie. *GórnDworz Hh4v, H4; RejZwierc 51, 234; nie* napoczátku ale nadokonaniu wszytko należy *ActReg 32; GostGosp 160, 164; SkarKaz)(4, 610a; VotSzl D4; SkarKazSej 684b, 698b.*

»na tym (a. [na czym, na kim]) (wiele a. siła itp.) [komu, czemu] należy« = *wiele od tego zależy; permagni, refert Modrz* (23): *Diar 25, 26, 29; DiarDop 108; TEŽ* ná rozwaźeniu przyiácielřkim řilá rozniewánemu cźłowiekowi należy. *RejZwierc 81, 40v, 233v; CzechRozm 83; PaprPan A4; Przeto*

wiele ná tem Rzeczypospolitey należy/ áby byli niektorzi coby o vrzędy nieštali *ModrzBaz* 130; *GórnRozm* G2; *KochWr* 25; *LatHar* 124, 510; *SarnStat* 736, 866, 970, 1200; *GrabPospR* K2; *SkarKaz* 633a; *CiekPotr* 22; *SkarKazSej* 698b; *ZbylPrzyg* B4v.

»co [komu, czemu na kim, na czym] należy« (12): *OrzRozm* K3v; *RejAp* BB7, 37; Vczże łie theż [...] iáko prawdę rozeznáć małz/ [...] y co tobie złego y dobrego ná tym należy. *RejPos* 347, 156, 168, 218v, 349v; *RejZwierc* 41v; *ActReg* 87, 114; *SkarKazSej* 692a.

Zwrot: »[w czym] właśnie należeć« (1): Vłspráwiedliwienie w czym włáfnie należy. *WujJud* Nn5v.

Bezpodmiotowo; interest Mącz (3): Interest, Należy/ yest co na tym *Mącz* 430a; Interest verbum Impersonale, Należy/ yest poziteczno/ wiele na tym. *Mącz* 430a; Niechże lichy prościnká/ łwá prawdę vdáie/ A bogáty łwé fałżé/ wnet prawdá zá iáie. Zleby iá ołżácował/ gdyż wiele należy/ Z których włt y ołoby co ná śwíát wybieży. *GosłCast* 70.

5. *Być przeznaczonym, służyć; pertinere Vulg, Modrz, JanStat, Cn, spectare Mącz, Cn; servire Modrz; accidere, attinere, (con)decere, consonum a. dignum a. rectum esse Cn* (32) :

należeć do czego (10): A przetho czemułzby nyemyáł należeć czas do náuk/ ktory do obyczáyow należy. *GliczKsiąż* K3; *GórnDworz* Mm2; *WujJudConf* 34, 156v; *CzechRozm* 97v; Bo wydworne łzáty/ y złote [!] łańcuchy/ nietylko należą do rozeznawánia słáchćicá od próstego człowieká/ [...] ále też y wiele złości z łobá ciągná *ModrzBaz* 50v; *SarnStat* 166, 470; *CiekPotr* 16.

należeć komu, czemu (5): *Leop Ex* 30/28; *BibRadz Num* 4/27; rzekł mu [*Raguelowi*] Anioł: Nie boy łie iey dáć themu który łie Bogá boi/ bo corká twoiá iemu [*Tobiaszowi*] należy *BielKron* 97v, 253v; Iako wágl rzeżáwíu (należy [*est dispositus*])/ á drwá do ogníá/ ták mąż zwádlíwy do zápaláńia łwaru. *BudBib Prov* 26/21.

należeć k(u) czemu (17): rodzicy/ [...] dzyatek łwych [...] vczyć máyá/ tego co by należało ku náuce/ nye tego coby ku rołkołám á łwyátu *GliczKsiąż* K; *KrowObr* 48; *Leop Ex* 30/28, 36/1; *BibRadz 2.Mach* 1/21; Tubálkaim [...] ten napírwey wymyłł rzemięłło kowálłkie od żelázá/ y co ku walce należy *BielKron* 4v, 282v, 285v, 307; *Mącz* 510c; písmo ták mowi: ku wielkiey počiełze wiernych należy/ iż ony nie giná/ gdy cále á prawđziwie mrá/ gdyłz Bog bierze y w łobie záchowywa Duchy y żywothy náłze. *GrzegŚm* 51; *CzechRozm* 72; *ModrzBaz* 21v, 109; *WujNT przedm* 25; *SarnStat* 634, 1077. [Cf *znac.* 7. *WujJud* 128.]

należeć na co (1): Concionale genus caussarum, idem quod deliberativum apud Oratores. Xięgi które należą ná połpolitego człowieka rádę. *Mącz* 53d.

6. *Podlegać komut czemu, być zależnym od kogo, czego; pertinere Mącz, JanStat, Cn; convenire (convenit) JanStat, Cn; accidere, dignum esse Cn; de [alicuius] potestate esse Vulg* (49) :

należeć do czego (8): Dla tegosz poratowania skarbu naszego Myncze WXL do skarbu WXL obracamy, y nikomu iey dáwać y arendować niemamy. ale doskarbu naszego należeć ma. *ActReg* 45; A gdy zrozumíáł iż należał do wládzey Herodowey [*de Herodis potestate esset*]/ odefłáł go do Herodá *WujNT Luc* 23/7; DO łádu Duchownégo należeć ma łpráwá tá rozvodu *SarnStat* 638, 276, 650, 857 [2 r.], 1224.

należeć komu, czemu (33): *ComCrac* 19v; *KromRozm III* K4v; *Diar* 62; Inhibicye duchowne w łádzye mieyłca niemáią/ wyiáwłszy iż by łię rzecz toczyłá ktoraby należałá łáduwi duchownemu.

UstPraw H2v, I, Kv; vczy Zebranie Tridenłkie/ iż to w Kościele Bożym zawnię zachowano/ żeby się káždemu Káplánowi godziło/ nietylko ze wżyłtkich grzechow/ czyieybykolwiek mocy ku rozgrzełzeniu ony należały/ ále też y od kłátwy rozgrzełzić. *KuczKat* 215; *CzechEp* 97; *GórnRozm* L; *GostGospSieb* +2; *SarnStat* 34, 66, 138, 139, 140 (23).

należeć ku czemu (3): *ComCrac* 21; Vulgo procurator. Ad senatus cognitionem pertinet. Tá rzecz należy ku uznániu y ołádzieniu pánów rádnych. *Mącz* 251a; Y kráiny zmiáłty fwoimi/ ktore ku Lwowi známieniu niebiełkim należą/ [...] pełne będą zámieszánia *LeovPrzep* D2.

należeć na kim, na czym (2): *UstPraw* D4; y ták iáko przedtym ná ołobie náłzėy królewłkiėy łády ich należały/ y przez nas łádzonė bywáły/ ná Trybunał ze wżyłtkim włóżyli *SarnStat* 860.

należeć gdzie (1): [*Piotrków i Lublin*] ku odpráwowániu łádwó Tribunałłkich náznáczonė łá/ gđzie téż té Woiewóđztwá Wołyńłkiė y Brácláwłkiė/ z łády fwoimi náleżeć będą *SarnStat* 870.

Fraza: »ile na mnie, na nas należało (należeć będzie)« (2): [*posłowie mówili do króla*] my chuc i wiare swá ile jeno náwiėcej na nas należeć będzie, uprzjmie [!] WKM ofiarujemy ku dobremu Rzeczypospolitej *Diar* 22; *ActReg* 159.

7. Wyraża przypisywane komuś lub postulowane ogólnie właściwe postępowanie, obowiązki, przywilej, powinność w sensie czynnym lub (rzadziej) biernym, kompetencje wynikające z prawa, obyczaju lub poczucia moralnego: godzi się komu, przystoi, ma prawo, powinien, musi, trzeba tak postępować; pertinet *Mącz*, *Modrz*, *JanStat*, *Cn*, *Vulg*; est *Mącz*, *Modrz*, *JanStat*, *PolAnt*, *Vulg*; interest *Mącz*, *Modrz*, *JanStat*; munus est, officium est (officii cui est), par est *Mącz*, *Modrz*; decet, dignum est *Mącz*, *Cn*; debet (debetur) *Modrz*, *JanStat*; competit *JanStat*, *Cn*; cedit, desideratur *Mącz*; stat *Modrz*; concernit *JanStat*; accidit, addecet, attinet, condecet, consonum est, convenit, (de)pendet, positum est, rectum est, vertitur *Cn* (713) :

a. Z wyrażonym zakresem powinności i osobą jej nosiciela (653) :

należeć do kogo (1): A nas to [*krzywoprzysięstwo*] nic nierułza. Iákoby ono prawo nie do Chrześciłjánow nienależało [*Scilicet lex illa non ad Christianos pertinet*]: Imieniá Bożego dáremnie niebierz/ áni fáłłzywie vżyway. *ModrzBaz* 140v.

należeć komu, czemu (410): ya M. kroliv znykalem tego abich siie łnyim niewdawal wtakowe rzeczy y wodpowiedzy ktore bi mnye tak dalecze nyenalezali ale wałchey K. m. *LibLeg* 10/153, 11/182v; *RejPs* 81, 85, 96, 109, 110 (20); *ComCrac* 16, 16v, 19; *KromRozm I* Bv, N4v; *MurzHist* P3v; *KromRozm III* H2v, I8, K, K2, K5 marg (14); *Diar* 52, 71, 82; *GliczKsiqz* D7, F5; *LubPs* Z6v; *KrowObr* 12, 16, 40v, 48v [2 r.], 87 (19); *RejWiz* A3v, 44v, 76v, 179; *Leop Deut* 29/29; *UstPraw* F4, G, Gv, G3 [2 r.]; *LeszczRzecz* A3v; *RejZwierz* A3, A6v, 68v, 83, 88, 111; *BibRadz Ez* 44/30, I 446a marg, 546a marg, II 90c marg, 135c marg; *BielKron* 26, 70, 127v, 208v, 248v (8); *Mącz* 43b, 74d, 79c, 430a, 430b; *SarnUzn* E6, E6v [2 r.], E7, E7v; *RejAp* AA4, 9v, 38v, 69, 108 (8); *GórnDworz* C7, C7v, G5, I5, K3 (11); *RejPos* 3v [3 r.], 23v, 24, 33v, 40 (26); *RejPosWiecz*² 92v; *BialKat* 376; *KuczKat* 15, 40, 130, 235, 300; Ale pocżciwy pan álbo pocżciwy człowiek łwiėtą cnothą á prawđą ozdobiony/ iuz nie vmie nicz mowić áni myłłić/ iedno co łławie á pocżciwołści należy. *RejZwierc* 50v, A3, 35v [3 r.], 46v, 63v, 77v (19); *BielSpr* b4v; Boć zapłátá á załługá (*correlatiua sunt*) łpołem zawnię łtać mułżá: ábowiem załłudze zapłátá/ á zapłátie załługá należy. *WujJud* 112v, 58v, 151; *WujJudConf* 59v, 146v;

RejPosRozpr b4; *BudBib Ps* 148/14; *MycPrz* II C3v; *StryjWjaz* C4v; *CzechRozm* 7v, 9, 16v, 53 [2 r.], 55 (15); Niech się niedawa Krol/ ábo ten komu to stárání należy [*cuius interest*]/ tym herbom/ dymowi podobnym/ stározytnych przodkow ábo domow/ ószukác *ModrzBaz* [41], 26v [2 r.], 96v, 122, 123, 133; *Oczko* 5, 28; BOże/ któremu pomftá należy spráwnie/ Okaż wśzytkiemu świátu władzą fwą iáwnie. *KochPs* 141; *ZapKościer* 1579/2, 2v; *StryjKron* 607; *CzechEp* 84, 144 [2 r.], 164, 168, 181 (14); *CzechEpPorz* *4; *NiemObr* 16, 19, 49, 59, 84 (11); *ReszPrz* Av, 26; (*nagł*) Do iednéy. (-) [...] Bo co gładkiéy należy/ toć náturá dáłá. *PudlFr* 39; *BielRozm* 24; *GórnRozm* C4v, L3v, Mv; *KochWr* 25; *Paprup* K2v; *ActReg* 103; *GostGosp* 128; MA sie też dobry obywatel wyftrzegác/ aby nikczemnym y nieprawdziwym w powieści nie vkazał sie/ ábowiem takowy przymiot więcey należy fercu niewolniczemu niż sláchetnemu. *Phil* F4, H, M, M3; *GrabowSet* D, Tv; *KochFrag* 26; *LatHar* 118; *KolakCathOkuń* A2v; ZDRADA złym y niewiernym należy. *WujNT* Dddddd, 304, 387, 560, 825 [2 r.], Yyyyy2v (9); *SarnStat* 169, 252, 356, 414, 415 (29); *GrabPospR* K3; *PowodPr* 47, 52; *SkarKaz* 422a; *CiekPotr* C2, 57; *GostCast* 26. Cf *należec komu od kogo*; *komu cum inf*; *Frazy*.

należec komu od kogo (1): Nikomu ynemu nienależy od nas [...] czesc y chwala y wślytko błogosławieństwo iedno tobie nasz mily panie *RejPs* 142v.

należy komu, czemu cum inf w funkcji podmiotu (71): *RejPs* 156v, 162, 184; *RejRozpr* G; *KromRozm* III Kv, K5v; *GliczKsiąż* G2, Q3; *LubPs* A5; *GroicPorz* C3v; *BibRadz* *2v, I 55, 2.Par 13/5; *OrzRozm* H4v; *BielKron* 222v; *OrzQuin* M2; *Prot* A2v; *SarnUzn* E7; *SienLek* 195; *RejAp* 68v; *GórnDworz* Ev, I6, Ee2v; *RejPos* 37v, 38v, 39, 46, 281; *BielSat* D; *KuczbKat* 85, 115, 385; *RejZwierc* 11v, [28]v, 60v, 164, 228v; spráwnemu Wodzowi woýłká/ należy wiedziec y spifáne miec mieýscá wślytki ty przes ktore woýłko má wieśc *BielSpr* 7v; *CzechRozm* 34v; mnimáią áby to bogáctwu á sláchtwu należało [*ac nobilitatis esse putant*]/ nic nieumiec/ á písmá nieznác. *ModrzBaz* 141v; prawdziwym cnoty miłownikom należy/ nie wátlec/ nie płowác się [*tamen ad veros virtutis cultores pertinet non debilitari nec frangi*] dla złych czáfow/ á więcey się kochác w piękności cnoty y w prácach/ niżli w zaplátách *ModrzBaz* 135; *ModrzBazBud* ¶6; *CzechEp* 71; *NiemObr* 102, 107; Pánie/ iefli należy tobie się zmiłowác/ [...] Weyrzy ná mié smutnégo *KochFr* 108; *ActReg* 17, 21, 149; *LatHar* 650; *KolakCath* C4; *WujNT przedm* 18, s. 435 711, 825, Bbbbbbb; *SarnStat* 46, 94, 155, 193, 213 (10); *PowodPr* 42, 57; *KlonWor* 55. Cf *należy komu na czym cum inf w funkcji podmiotu*.

należy komu na czym cum inf w funkcji podmiotu (2): *SkarKaz* 517b; káždemu dobremu y káždey Dobrey ná tym należy, nie iedno wyftekpu Ale y podeýżzenia strzedz się wśzelákiego. *CiekPotr* A4.

należy komu ze zdaniem podmiotowym [w tym z odpowiednikiem: aby (13), iz(e)by (3)] (16): *RejPs* 151, 160v, 215; *LubPs* H4v; *KwiatKsiąż* A2v, D3; mądreemu zálie to należy/ izby omyłłá dobre pólpolite *GórnDworz* B; *KuczbKat* 185, 310; *RejZwierc* 253; *CzechRozm* 124v; Bo tak to należy Rzeczypólpolitey [*Tam enim interest reipublicae*]/ áby byli winni karáni / iáko i to/ áby niewinni byli wolnemi czynieni. *ModrzBaz* 95, 11v, 18v, 85; *SarnStat* 394.

należy ku czemu (2): Tytułowi tákyeż nyeco dotyka/ co ku biskupyemu vrzędowi należy/ około obiránya slug koścyelnych *KromRozm* II e3v; *KromRozm* III D3v.

należy na kogo, na co (182): *LibLeg* 10/114v; *SeklKat* F3; *KromRozm* III K5; *DiarDop* 109; *GliczKsiąż* F5, G4; *GroicPorz* f2; *KrowObr* 8v, 12, 45 *marg*, 103v, 177 (7); A nád tymi rzeczámí ci

byli przełożeni/ Chonenias Lewita/ y Semei brát iego [...] z rofkazánia Elechiaállá Krolá/ y Azáriaállá Biłkupá domu Bożego/ ná ktore to wślyfthko náležáło [*ad quos omnia pertinebant*]. *Leop 2.Par 31/13*; Woiewodowie máią tego doyrzeć co ná nie należy. *UstPraw A2, A3, A3v, A4, C3, Dv (7)*; *BibRadz I 63d marg, 108c marg, 346 [2 r.], 428d marg, II 2b marg*; *BielKron 212v*; Tuum est munus tuae partes, Na cię należy/ twoyá yeft powinność. *Mqcz 237b, 14a, 79c, 83a, 86d, 88d (17)*; *RejPos 46v*; *BiałKat 101, 198v, 245*; *WujJud 128, 153*; *RejPosWstaw 42*; *BudBib 2.Esdr 13/5*; *CzechRozm 197v*; *ModrzBaz 1, 17, 21, 23v, 25v (10)*; *ModrzBazBud ¶5v*; *NiemObr 45 [2 r.]*; Czeladź zapłata/ przyodźiewánim/ dobrze opatrzyć: á doyrzeć/ áby też káždy/ co nań należy/ był pilen łwego. *GostGosp 82, 60, 72, 124*; *WujNT 289*; *SarnStat 201, 244, 492, 747, 826 (14)*; *KlonKr B3*; *KlonWor **2*. Cf *należy na kogo, na co cum inf; na kogo ze zdaniem podmiotowym*; »jako na którą osobę należy«.

należy na kogo, na co cum inf w funkcji podmiotu (73): *KromRozm II b*; *SeklKat M3*; *KromRozm III K5*; *DiarDop 109 [2 r.]*; *KrowObr C2v [2 r.], 3v, 7v, 45, 212*; Ná Boga to należy rozładzać czyię godność. *BibRadz II 93b marg*; nie należy ná człowieka wykłádác pímo wedle ołobnego rozumu łwego. *BibRadz II 130c marg, 1286b marg*; *KwiatKsiąż H4v*; Improbi hominis est mendacio fallere, Nie należy ná dobrego człowieka mátác kim/ omyłác kogo. *Mqcz 216c, 78d, 115c, 169a, 220b, 228b (8)*; *WujJud 94v, 152 [2 r.], 214*; *WujJudConf 213v*; ná Káznodzieię należy/ chociaby mu też y o gárdło łzło/ w Kościele wołác/ grzechy ná oczy wyrzucác y kárác *ModrzBaz 29*; Iedney ftronie być przychylnieyfzym niżli drugiey/ żadnym łpołobem ná łędźiego nienależy [*nequaquam iudicis est*]: [...] ále to ráczey należy ná pochlebęc/ á ná wykrétáczá łprawiedliwości [*sed est potius adulatoris et iustitiae perversoris*]. *ModrzBaz 87v, 18v [2 r.], 19v, 21, 21v, 23 (40)*; *Phil L, Q3*; *SarnStat 369, 382*; *SiebRozmyśl A3v*.

należy na kogo ze zdaniem podmiotowym [w tym z odpowiednikiem: aby (17), żeby] (18); toć też na żonę należy/ aby w wcziwóscy miała męża łwego/ á łzanowała go iako głowy łwoiey. *SeklKat Kv, Gv*; *DiarDop 109*; ábowim ná łprawiedliwość to należy/ ábyfmy karánya rownáli z wyłtępki. *GliczKsiąż G4*; *KrowObr 45, 201*; *Mqcz 283d*; *ModrzBaz 1, 24, [38]v, 61v, 93 (11)*.

należy na kjm, na czym (8): *Mqcz 211a*; Co ná tym należy kto gárdzi drogámi Páńłkiemi. *RejPos 293 marg*; A to káźdego odpowiedź/ á což mnie do thego/ á což ná mnie należy. *RejZwierc 186*; *RejPosRozpr c3v*; *ModrzBaz 30*; *SarnStat 481*; *SkarKaz 205b*. Cf »jako [na czym] należy«.

należy na czym [= na mocy czego] (1): Prosimy jako swego MP, abyś i około tego a zwłascza artykułu, na ktorým nam non caduca, sed aeterna należą, nic takowego stanowić nie raczył *Diar 89*.

należy na czym ze zdaniem podmiotowym [aby] (1): iż iáko to ná Rzeczyłpolitey należy/ áby w káźdem rzemieśle rzemieńnicy byli pewni y doświádczeni ktorziby rzemiosło łwoie robili *ModrzBaz 91v*.

W charakterystycznych połączeniach: (daleko) (na)więcej (8), nic inszego (2) (nie)należy.

Przysłowie: abyś káźdemu záchował co czije ieft/ co należy Bogu to Bogu/ á co Celárzowi to Celárzowi. RejZwierc 35v.

Frazy: »co komu należy« = suum cuique Modrz (20): *BielŻyw nlb 3*; *RejWiz A2, 7v, 43v, 48v, 105v*; zołtáwiaymy káźdego przy powinności iego co komu należy. *RejPos 253v, 46v, 250 [3 r.]*,

252v, 253v; á iżby káždemu flufznie było co komu należy nágradzono. *RejZwierc* 54v, 54v, 148, 239, 248v; *RejPosRozpr* b4; *ModrzBaz* 1v.

»co [komu] należy« (1): Bo przeto nam dał Pan pięć śmyłłow przed inemi źwirzety/ ábychmy to vpátrowáli y te⁸⁰ flucháli/ y te⁸⁰ pilni byli co nam należy *RejZwierc* 148.

»coż nam należy ((u)czynic)?« (5): a iłz nam iufz nikt nic pomoc niemoze cofz nam daley należy vczynic iedno pałc przed kolana twoie *RejPs* 158v; *RejAp* 189; *RejPos* 64, 65v, 137.

»jak(o) (co) [komu] należy« (4): Ktore to vchwały y Státuty chcemy y rofkázuiemy/ áby od włzech w obec poddánych náłzych iáko komu należą chowány y wypełniány były. *UstPraw* K3; A to ia przydę rychło/ á zapłátá moiá zemną iest/ ábych oddał káždemu iáko czo komu náleżeć będzie. *RejAp* 192v; *RejPos* 305; Mieycielz włyftko porządnie iák dobrym [panienkom] należy *PaxLiz* C3v.

»jako na którą osobę [co] należy« (3): Y będą powinni y fą obowiazáni śpolnie śiebie y potomki fwe względem przerzeczonych dóbr ták zámienionych bronieć/ [...] iáko ná którą ołobę dawność należy/ pod łzkodámi Ziemiłkiemi *SarnStat* 685 [idem 2 r.] 1249, 1256.

»już by mi nic inszego nie należało« (1): abowiem iuż by mi nic infłego nienáleżało iedno fie vftáwicznie czwicić [!] okołó dziwnych śpraw twoich. *RejPs* 177.

»jako [na czym] należy« (1): wiec uwazaiac dom P. Przerębskich iakona nim należy vprosił y tak tez to zostawieł sub dubio *ActReg* 85.

Zwroty: »osobliwie należeć« (2): tedy godzi się záprawdę áby wiedzieli [chrześcijanie]/ co tey Świátości ołobliwie należy. *KuczbKat* 235, 15.

»powinnie należeć« (1): gdyzem widział iż ini od Bogá obdárzeni/ á fnađz ci co im to powinnie należało/ máło o tym dbáią *RejAp* AA4.

»należeć wedle prawa« (1): a thamo yesly czego boze wchoway ze by ssya nyessyeddnaly thedy wkusdem [!] sbadzie bada myely takowe prawne volne postapy yakye nalyesha wedlye prawa kassdego *ZapWar* 1548 nr 2669.

»należeć prawdziwie« (1): w grzech nigdy nie wpáđdz/ tę nalepfzą drógę Náyduię: lecz to Bogóm należy prawdziwie *GosłCast* 26.

»należeć wedle przystojności« (1): Aby káždy vżywał fwoich powinności/ Co komu należało wedle przyftojności. *RejZwierc* 248v.

»ślusnie należeć« (4): nidokogo tełz vcieczka iedno do ciebie: nam wiernym twoiem flufłnie należy *RejPs* 121; *RejPos* 253v; *RejZwierc* 54v; *PaprUp* K2v.

»właśnie (a. włściwie) należeć« [szyk zmienny] (35): *RejPs* 146v, 151, 162, 184, 215; *KromRozm* III N4; *LubPs* A5, H4v; *KrowObr* 192; *RejWiz* 76v; *RejZwierz* 88; *BibRadz* I 428d marg; *RejAp* 9v, 38v; *RejPos* 3v, 33v, 252v; *KuczbKat* 130, 310; *RejPosRozpr* b4, b4 marg; Niechże tedy pámiętaią ludzye przełoženi/ że tho ná nie włáfnie należy/ że oni powinni dzyatki y młode ludzie w śwym łtáraniu mieć *RejPosWstaw* 42; *CzechRozm* 89v; *ModrzBaz* 21, 122; *CzechEp* 236 [2 r.], 334; *NiemObr* 16; *KołakCathOkuń* A2v; *WujNT* Cccccv; Aby tedy cále włyftko R.P. co iéy włáfnie należy dołzłó/ á káždy fie iéy iuż finaliter vspráwiedliwił/ poftánawiamy: [...] *SarnStat* 414, 1024; *PowodPr* 47; *SkarKaz* 422a.

»z urzędu należeć« [szyk zmienny] (2): *WujNT* 825; STárémi Królestwa nálezego wftawami/ w wiadziono iest flufznie y potrzebnie: aby zawzdy był Podfkárbi Koronny y Podfkárbi Nadworny: [...] Ale iż nie było żadną wftawą rozporządzono/ coby którému należało z vrzędu ich [*debeat ex officio JanStat* 308]/ dla tego wftawiono iest: [...] *SarnStat* 356.

»zbraniać się tego, co [na kogo] należy« (1): Ktoby nieftał ná woynie pod fwą chorągwią ná mieyfcu iemu náznáczonym/ zbraniáiąc fię tego co nań należy/ [...] Tácy máią być przed námi poftawieni. *UstPraw* Dv.

»z zwirzchności należeć« (1): [św. *Cyprian*] Stephána też papyeża nápomina/ aby on/ yáko ten ktoremu to z zwirzchności należy/ ná myeyfce yednego bífkupá odffczepyeńcá we Fráncyey/ inego obráć kazał. *KromRozm III* O2v.

W formule prawniczej: »oznajmować (a. dawać znać itp.) komu (a. którym) (to) (wiedzieć) należy« [szyk zmienny] (34): *UstPraw* Kv; Ia Bernarth Siedlewski komu to wiedzieć należy przy prawie Miafta Krolia Ie⁸⁰ Msci Kolcierziny wzagaionym Wiecu zeznawam Iżem [...] *ZapKościar* 1581/25, 1582/32v, 40v; *ActReg* 75; OZnáymuię kázdemu/ komu to należy wiedzieć/ iż Státut Polfki w druk wychodzi *SarnStat* *8; My Zygmunt Auguft Król Polfki [...] oznáymuiemy/ y káżdemu komu należy wiadomość tego czynimy tym Liftem nálezym *SarnStat* 1014, 8, 11, 19, 115, 218 (29).

Szeregi: »nie należy ani się godzi« (1): á tho coście dáli na fpífku odpowiedz/ álbo Apologią/ wftákezmy powiedzieli/ że iuz fwámi około wiary wýcey fwarow niechcem mieć áni dopuífczamy nikomu/ wiftza część zámyka roznice/ gdyż téz tho nam thák wiele tego nienależy áni fie godzi *BielKron* 208v.

»przystoi a(1)bo (i) należy« [szyk 2:1] (3): Ita nobis decet. To nam przyftoyi álbo ná nas należy. *Mącz* 79c, 482a; *CzechEp* 264.

»służy i należy« (1): famemu tylko BOgu oycu to wftytko włáfnie/ prawdziwie y skutecznie służy y należy *CzechEp* 236.

b. Bez wyrażonej osoby nosiciela (użycia bezpodmiotowe) (56) : Interest verbum impersonale, Należy, yeft póziteczno. *Mącz* 172c, 79c, 447d; Lácnoć o to że cię zwác będą y witác Hetmánem/ [...] ále być tym/ á temu co należy dofyć czynić/ to więc bárzo trudna [*sed esse ac, quod res poscit, praestare, id vero longe difficillimum*]. *ModrzBaz* 115.

cum inf w funkcji dopełnienia (11): A iż fkokiem prętkość wieku bieży W tem fie kochay co czynić należy. *RejRozpr* K3; *GliczKsiąż* G2, G4v; *RejPos* 150; *KuczbKat* 384; Trzymác fie tedy należy oney proftey Polfkicy przypowieści/ że ieden drugiemu nie ma fie do otworzyftey przyiáźni podawác/ áni fercá fwego otwierác/ áz z nim korzec fólí zie. *Phil* H2, R3; *SarnStat* 217, 483, 776; Zásię wielemowności/ tey fie ftrzec należy *PaxLiz* D3.

należy na kogo, na co (20): Mam ná się Pána káfkáwého/ nágradza mi pracą moię ták iáko na mię należy. *Strum* Rv. Cf *Frazy*; »(u)czynić co(ż) należy«.

Ze zdaniem dopełnieniowym [aby] (3): *GliczKsiąż* D5v; Należy [...] ábyfmy miedzy sobą zgodę y miłość záchowáli/ y świátu okazáli *WujJudConf* 12; *ActReg* 20.

Frazy: »ile ([na kogo]) należy« (3): *MurzNT* 76; Pásćie ile ná was należy/ trzodę Pána Kryftufowę/ pracą oniey máiąc *KrowObr* 4v, 127v.

»jako ([na kogo, na co]) należy« = *prout ad nostrum pertinet officium JanStat* (16): *SeklKat* 3v; *MurzHist* B2; *MurzNT* A4; *Quod ad gratiam bene atque amice dicis*, Mówiż yáko ná przyaciela należy *Mącz* 86b; *RejPos* 218v, 350; *RejZwierc* 101, 105v, 136v; *RejPosWstaw* 22; *CzechRozm* 99; *ZapKościer* 1596/85v; Przeto ono dziecię [*Zemomysł*] zá rofkazánim oycowłkim/ iáko ná Xiążęcy łtan należy było wychowáne. *StryjKron* 150; Swóy iako należało vřząd odpráwował. *KochJez* B; My tedy znáiąc taką niezmierná łáfkę á wierutná dobroć tego Páná y dobrodzieiá łwego/ záprawdę powinniłmy go miłowác/ wierzyć weń/ á wierząc/ cnotliwie á pobożnie życ/ iáko ná łny dobre y prawdziwe należy *WerGość* 208; *SarnStat* 830.

»jak(o) [komu, czemu] należy« (6): *RejZwierc* 109v; A on sliubue onę chować i poddaie iey w moc rządzic gospodarstwem iak biallyglowie nalieży. albo przystoi *ZapKościer* 1580/10; *ReszList* 144, 160; *ActReg* 148; *PowodPr* 23.

Zwroty: »(u)czynić co(ż) ([na kogo, na co, komu, czemu]) należy« [*szyk zmienny*] (12): *Diar* 60; *Hominis frugi fungi officio*, Czinić to co ná dobrego człowieká należy. *Mącz* 115c, 504c; Ale prawdziwe męłtwo/ pochodzi s łtátecznego namyłłu/ gdy człowiek [...] chociaź łmierć przed łobá widzi/ iednák ták łtale/ á mocnie trwa/ [...] w łwym przedłię wzięciu/ iż mu ono niebełpieczeńłtwo/ do tego/ áby niemiał czynić co iemu należy/ nigdy w niczym nie przekázi. *GórnDworz* Y, D5v, D6; *RejZwierc* 25v; *WujJudConf* 8; Boć záprawdę niepożytecznym ma być on rozumian/ kto nieczyni tego co ná iego powinność należy [*quod sui muneris*] *ModrzBaz* 99v; *SkarKaz* 44a; *PaxLiz* B3; *SzarzRyt* C3v.

»wiedzieć co należy« (1): Pan moy ktory wie co należy [*zdecydował*] *ActReg* 184.

Szereg: »przystoi i (albo) należy« [*szyk 2:1*] (3): wrzody/ á nyemocy/ choroby/ ktore łá brzydliwie á myerzyone przyłtoi y należy zákrywác *GliczKsiąź* G4v; *Mącz* 384d; *ZapKościer* 1580/10.

c. *Z elipsą zakresu powinności (w zdaniach względnych)* (4) : O Piárzu co bierze więcey niż należy. *UstPraw* C2v.

należy komu (2): ná czás náznáczony/ ziecháli łie ná Syem/ cí ktorym należało *BielKron* 305v; *Mącz* 384d.

należy na co (1): *Erit humanitatis vestrae nostram tenuitate boni consulere*, Ná wałzę ludzkość będzie należało/ álbo wałzá miłość będziecie raczili zá wdzięczne przyáć náłzę chudobę. *Mącz* 428c.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : *Lift* 99. a v. ołtátni/ zmaź należy. *CzechRozm* **7v.

Synonimy: 1. służyć; 2. dotykać się; 4. polegać, zależeć, zasadzać się; 6. podlegać, zależeć; 7. godzić się, przystać, przysłuszać, trzeba.

Formacje współrdzenne cf *LEC*.

Cf **NALEŻĄCY**

DJ, LW